Közgazdász Fórum
Forum on Economics and Business
20(132), 3–19.
2017/3

Adaptation of the developmental state to globalisation: Lessons for the post-socialist EU member countries

LÁSZLÓ FIKÓ

This paper tries to find an answer to the question how the developmental state can work in a globalised context, and whether it is feasible in Central and Eastern Europe. After presenting the literature on the developmental state, a theoretical framework is proposed, which studies the evolution of capitalism and democracy from the stakeholder's perspective. According to my hypothesis the developmental state can't function in a democratic political environment. This hypothesis is illustrated by case studies from South-Korea and Singapore. The results show that foreign direct investment attraction has an important role during the adaptation of the developmental state to globalisation. However, introduction of the developmental state in Central and Eastern Europe is less probable given the inevitable slow-down of the democratic processes.

Keywords: developmental state, interest groups, democracy, globalisation.
JEL codes: O25, O57, P11, P52.

Kiadó: Romániai Magyar Közgazdász Társaság és a Babeş–Bolyai Tudományegyetem
Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Karának Magyar Intézete
ISSN: 1582-1986 www.econ.ubbcluj.ro/kozgazdaszforum

A fejlesztő állam alkalmazkodása a globalizációhoz – tanulságok a volt szocialista uniós tagországok számára

FIKÓ LÁSZLÓ[1]

A tanulmány arra keres választ, hogy a fejlesztő állam működhet-e a globalizálódó világgazdaságban és ezen belül az EU keleti, volt szocialista tagországai esetében. A fejlesztő állam irodalmának ismertetését követően meghatározásra kerül a tanulmány elméleti kerete, amely a piacgazdaság és a demokrácia kifejlődésének folyamatát vizsgálja a társadalmi érdekcsoportok szemszögéből. A hipotézis szerint a fejlesztő állam nem működhet demokratikus politikai környezetben. A hipotézist a Dél-Korea és Szingapúr esettanulmányok szemléltetik. Az eredmények szerint a közvetlen külföldi tőkebefektetésvonzásnak fontos szerepe van a fejlesztő állam globalizációhoz történő alkalmazkodása során. A demokratikus folyamatok lassulása miatt azonban a fejlesztő állam bevezetése térségünkben nehezen elképzelhető.

Kulcsszavak: fejlesztő állam, érdekcsoportok, demokrácia, globalizáció.

JEL kódok: O25, O57, P11, P52.

Bevezető

A 2007–2009-es világgazdasági válság kapcsán ismét megnövekedett az állam gazdasági szerepvállalásába vetett hit. Ezen világgazdasági tendenciák a volt szocialista EU-tagállamok számára is érdekessé teszik az ázsiai fejlesztő állam modelljét mint a régi tagállamokhoz történő gyors felzárkózás egy lehetséges eszközét, hiszen az egyetlen sikeresnek bizonyult, államilag vezérelt fejlesztési kísérlet a napjainkban fejlettnek tekinthető ázsiai gazdaságokban zajlott le.

A fejlesztő állam vizsgálata során azonban két fontos tényezőt kell figyelembe venni: a társadalmi csoportok szerepét és a globalizációs folyamatok hatását.

A latin-amerikai fejlődési tapasztalatok arra hívják fel a figyelmet, hogy a belföldi érdekcsoportok közötti harc következtében lehetetlenné válik koherens gazdaságpolitikát folytatni. Az érdekellentét politikai bizonytalanságot eredményez, ami nem kedvez a hosszú távú befektetéseknek (Hirschman 1968). Vagyis az elitkonszenzus és az állami célokban nem érdekelt társadalmi csoportokkal szembeni függetlenség kulcsfontosságú tényezője a fejlesztő állam sikereinek.

A társadalmi csoportok hatásán kívül a fejlesztő állam tanulmányozása során figyelembe kell venni a világgazdasági környezet változásait is. A fejlesztő állam egyik legfontosabb intézményi eszközét a piac terelése jelentette, ennek során az

[1] PhD, egyetemi adjunktus, Partiumi Keresztény Egyetem, e-mail: fiko_laci@yahoo.ca.

állam a bürokratikus ügynökségek révén a kiválasztott szektorok felé irányította a zárt tőkemérleg miatt szűkös forrásokat. Azonban az 1990-es években a nemzetközi szervezetekkel folytatott csatlakozási tárgyalások során a tőkeforgalom ellenőrzésének lehetősége elveszett (Vigvári 2009). A külföldi források szabad bevonása miatt a nagyvállalatok adósságállománya ugrásszerű növekedésnek indult, sebezhetővé téve az érintett gazdaságokat (Haggard 2000). Ez a folyamat 1997 nyarán súlyos regionális pénzügyi válságot eredményezett. A külföldi hitelek korlátlan beáramlására a pénzügyi szabályozórendszer hiányosságai miatt volt lehetőség (Goldstein–Hawkins 1998). Tehát a fejlesztő állam zárt tőkemérleg mellett kialakított pénzügyi intézményei nem voltak összeegyeztethetők a pénzügyi globalizáció követelményeivel, ami súlyos válsághoz vezetett a 90-es évek második felében.

A fentebb leírtakból adódóan a tanulmány arra keresi a választ, hogy a fejlesztő állam működhet-e a globalizációban, és milyen eséllyel járulhat hozzá az EU volt szocialista tagállamainak fejlődéséhez? A kérdés megválaszolása során a fejlesztő állam történelmi tapasztalatai a társadalmi érdekcsoportok szemszögéből kerülnek vizsgálatra.

Az eredmények szerint a fejlesztő állam alkalmazkodhat a globalizációhoz, ezt a folyamatot azonban az állami szerepvállalás fokozódása kíséri, ami pedig a demokratikus folyamatok terén történő lemaradást eredményez. Ebből kifolyólag a fejlesztő állam térségünkben történő meghonosítása nehézségekbe ütközik.

A tanulmány felépítése a következő. A bevezetőt követően bemutatom a kutatás módszertanát, megismerkedhetünk a fejlesztő állam fontosabb sajátosságaival, majd meghatározom a kutatás elméleti keretét, amely az állami beavatkozás és a demokrácia közötti összefüggésekre világít rá. Az elméleti keret végén fogalmazom meg a tanulmány hipotézisét. A hipotézist az esettanulmányokat tartalmazó fejezetek illusztrálják. A tanulmány végén az ázsiai tapasztalatok alapján javaslatokat fogalmazok meg a volt szocialista EU-tagállamok számára.

A kutatás módszertana

A cikk a kutatási kérdés megválaszolása során az intézményi és az összehasonlító közgazdaságtan gyakran használt módszerének tekinthető, elméletileg megalapozott összehasonlító esettanulmányokkal dolgozik.

A kutatás kezdetén az elméleti keretet alkotom meg, amely képes leírni az érdekcsoportok és a fejlesztő állam közötti összefüggéseket. A csoportelméleti irodalom áttekintése után alapvetően úgy vélem, hogy az érdekcsoportok megerősödése felelős az autoriter rendszerek természetes fejlődés útján, mondhatni organikusan megvalósuló átalakulásáért, lassú demokratizálódásáért.

Az elméleti keret alapján határozom meg a tanulmány hipotézisét, amelyet a Dél-Korea és Szingapúr tapasztalatait bemutató esettanulmányok segítségével illusztrálok.

A fejlesztő állam

A fejlesztő államot a kapitalizmus egy sajátos változatának, az úgynevezett „államvezérelt kapitalizmusnak" tekinthetjük. A kapitalizmus ezen változata esetében a kormányzat hozza meg a gazdasági döntéseket, ennek ellenére a gazdasági rendszer kapitalista marad, mivel az állam elismeri és szavatolja a tulajdonjogokat, a szerződésekben foglaltak pedig kikényszeríthetők (Baumol et al. 2007).

Az érdem alapján kiválasztott (meritokratikus) és lojális bürokrácia beékelődik az állam és a társadalom közé, megteremtve az állam társadalmi csoportokkal szembeni autonómiáját. Mindez ugyanakkor nem jelenti a társadalomtól történő teljes elzártságot. A bürokrácia be is ágyazódik a társadalomba, kapcsolatokat tart fenn a magánszféra fontosabb szereplőivel, ezáltal lehetővé téve az állam és a társadalom közötti egyeztetéseket a gazdasági célokat és az alkalmazott politikákat illetően. Ezt nevezzük a fejlesztő állam beágyazott autonómiájának (Evans 1995).

A stratégiai döntéseket, fejlesztési célkitűzéseket azonban mindig a politikai elit hozza meg, a képzett bürokrácia pedig megvalósítja azokat (Önis 1991). A fejlesztő államot az egyértelmű fejlesztési cél, a bürokratikus fejlesztési ügynökség működése, valamint az állam és a magánszféra közötti intézményesített kapcsolat jellemzi. Ezen jellemzőknek Weiss (2000) szerint csak Japán, Dél-Korea és Tajvan tud hiánytalanul megfelelni. A felsorolt jellemzők azonban Szingapúr esetében is helytállóak. A szingapúri fejlődés az állami ösztönzők segítségével létrejövő közvetlen külföldi tőkebefektetés (angolul foreign direct investment – FDI) beáramláson alapult. A szingapúri állam a gazdaság valamennyi területén igen aktívan és sikeresen beavatkozott. Az iparstruktúra állami programok keretében korszerűsödött, jó minőségű, a gazdaság igényeit kiszolgáló oktatási rendszert

hoztak létre, a versenyképtelen ágazatok pedig a környező országokba szervezték ki (Huff 1999; Pereira 2006; Tan 2005; Yeung 2005). Mivel az iparosodás nem a helyi gazdasági érdekcsoportokra támaszkodott, ezért a fejlesztő állam globalizációhoz alkalmazkodott változataként tekintek Szingapúrra.

A fejlesztő állam gazdaságpolitikai eszközeit hat pontban foglalhatjuk össze (Vigvári 2009):

a) a piac terelése, vagyis a források adott szektorokba történő irányítása az árak torzítása révén;

b) a tőkeakkumuláció támogatása;

c) a komparatív előnyök megteremtése, vagyis magasabb fejlettségi szintet képviselő iparágak meghonosítása;

d) a makrogazdasági stabilitás biztosítása;

e) a humántőke képzése;

f) a politikai stabilitás biztosítása.

A fejlesztő állam sikeres gazdasági és társadalmi átalakító munkája nyomán az érdekcsoportok alkupozíciója megnövekedett az 1980-as évekre, ami rendszerellenes utcai demonstrációkban nyilvánult meg az évtized során. A folyamat az uralkodó elit leváltásához és demokratikus választásokhoz vezetett (Minns 2001; Chu 1998).

Ezen belső folyamatokhoz ugyanakkor társultak a külvilág felől érkező kihívások is, mint például az Egyesült Államok hidegháborús politikájának vége, valamint az ezzel járó politikai és gazdasági nyitás (Stubbs 2009).

Ezek a fejlemények segítették a demokratikus folyamatok kibontakozását, valamint a globalizáció felgyorsulását a régióban. Azonban a hagyományos intézményi keretek lebontása és egy új, piacbarát intézményrendszer kiépítése elhúzódó folyamatnak bizonyult. A létrejött intézményi vákuum előkészítette a terepet egy súlyos pénzügyi válság kialakulásához. Az 1997–1998-as ázsiai pénzügyi válság fordulópontnak tekinthető a fejlesztő állam történetében, mivel bebizonyította, hogy a globális gazdaság követelményei nem összeegyeztethetők a fejlesztő állam hagyományos intézményeivel, ezért az új, piacbarát intézmények kialakítása nem várathat magára. A válságkezelés során ugyanakkor szükségszerűen fokozódnak az állami beavatkozások, ami a fejlesztő állam fennmaradására kínál lehetőséget.

Az állami beavatkozás és a demokrácia közötti összefüggések

Egy adott földrajzi terület fölötti hatalmat gyakorló szűk katonai elitnek érdekében áll az alapvető közjavak biztosítása, mivel az kedvező a gazdasági növekedés számára, ezáltal pedig növekszik a megszerezhető járadék mennyisége.[2] Ez elvezet egy autoriter államszervezet megjelenéséhez (Olson 1993). Ebben az autoriter államban azonban a gazdasági és politikai verseny korlátozásáról, vagyis korlátozott hozzáférést biztosító rendről beszélhetünk. A szabad hozzáférést biztosító rend felé történő átmenet, vagyis a piacgazdaság kiépülése és a demokratikus átalakulás csak akkor mehet végbe, ha egyre több társadalmi csoport részesül a belépésből. Az átmenet során a gazdasági verseny erősíti a politikai versenyt, ugyanakkor a politikai verseny tovább növeli a gazdasági téren megnyilvánuló versenyhelyzetet. Az egyik legfontosabb tranzíciós mechanizmust a parlamentarizmus hagyományai jelentik (North et al. 2006). Mindezt legjobban az angliai történelmi tapasztalatok szemléltetik, ahol a közigazgatási integráció következtében az 1530-as évekre már egységes, bürokratikus államszervezet működött. A meginduló gazdasági fejlődés következtében kiszélesedett azon csoportok köre, amelyek követeléssel élhettek az uralkodó elittel szemben, az 1688-as dicsőséges forradalom során a hatalom és a döntéshozatali jogkör a parlamentre szállt. A politikai forradalmat követően kezdtek átalakulni a gazdasági intézmények, s ez a kulcsfontosságú fordulat végül az ipari forradalomhoz vezetett. Politikai és gazdasági téren egyaránt fokozódott a verseny, amely évszázadok alatt a napjainkban ismert demokráciához és piacgazdasághoz vezetett (Acemoglu–Robinson 2013). A piac és a demokrácia egymást erősítő hatása időben viszonylag stabilnak tekinthető (Gedeon 2014).

A bemutatott irodalom szerint tehát a piacgazdaság és a demokrácia kölcsönösen feltételezi egymást. Ebből az következik, hogy a gazdaság terén fokozódó állami beavatkozások és az állami tulajdon arányának emelkedése a szabadságjogok csökkenése terén is kifejtik hatásukat. Állami beavatkozások nyomán csökken az elittel szemben álló érdekcsoportok alkupozíciója, ezáltal pedig csökken az érdekérvényesítő képességük. Mindezt alátámasztják Kapás és Czeglédi 130 országot tartalmazó, 1970 és 2005 közötti időszakot lefedő adatbázison végzett

[2] Olson (1993) az államszervezet megjelenését az úgynevezett „stacionárius banditának" tulajdonítja. Ez tulajdonképpen egy szűk katonai elitet jelent, amely átveszi egy adott földrajzi terület fölötti irányítást, és megvédi ezt a területet a fosztogatóktól („portyázó banditáktól"). Tulajdonképpen közjavakat biztosít (biztonság, rendfenntartás), ami ösztönzőleg hat a gazdasági tevékenységekre.

empirikus vizsgálatai is. A kutatás nyomán úgy vélik, hogy a gazdasági szabadság a politikai szabadság fenntartásának szükséges feltétele: amennyiben a politikai szabadság már létrejött, akkor annak fennmaradásához gazdasági szabadságra van szükség (Kapás–Czeglédi 2011).

Mindebből arra következtethetünk, hogy a fejlesztő állam működése nem valósulhat meg demokratikus politikai környezetben, és az állami beavatkozás gazdasági szinten a demokratikus folyamatok terén lassulást kell eredményezzen. Ezt a hipotézist koreai és szingapúri esettanulmányok segítségével illusztrálom.

Esettanulmányok a fejlesztő államnak a globalizáció kihívásaihoz való alkalmazkodásáról

A fejlesztő állam alkalmazkodása a globalizáció kihívásaihoz Dél-Koreában

A koreai fejlesztő állam felemelkedése az 1961 és 1979 közötti Pak Csong Hi-diktatúra időszakára tehető, amikor az elit fejlesztési célkitűzéseinek megvalósítása során a hazai nagyvállalatokat (csebolok) használták fel (Kim 2004). A rezsim kezdeti éveiben a hagyományos társadalmi érdekcsoportok gyengék voltak. A munkásmozgalmak elnyomása a japán gyarmati örökség miatt erőteljes volt (Kohli 1994), a fejlődésben ellenérdekelt vidéki elitet pedig a koreai háború során állították félre (Cumings 1984). Komoly érdekérvényesítő képességgel csak a csebolok rendelkeztek ebben az időszakban (Kim 1976), ennek csökkentése létfontosságú volt az állami célkitűzések megvalósítása érdekében. Az 1961-es hatalomátvételt követően a nagyvállalati vezetőket rövid időre letartóztatták, majd később felhasználták őket az iparfejlesztési tervek érdekében (Haggard et al. 1991).

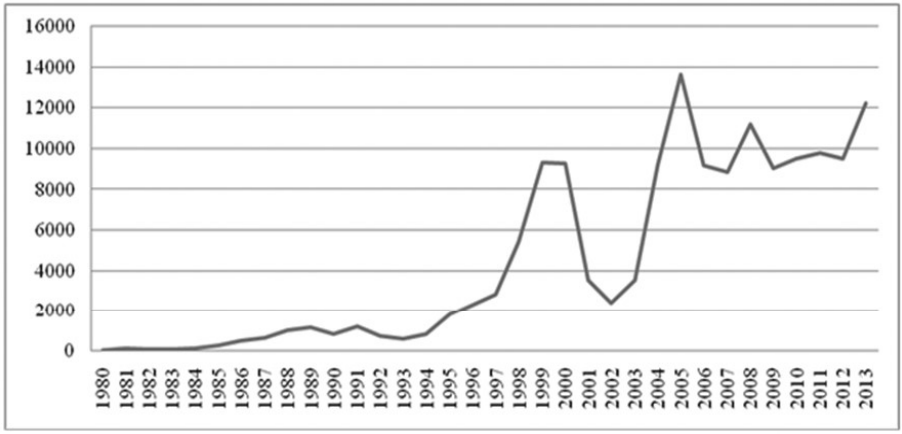
A kormány exportorientált iparosítási stratégiája kiemelkedő sikereket hozott: 1963 és 1979 között átlagosan 9,5%-kal emelkedett a bruttó nemzeti termék (Amsden 1989). Azonban a Pak-rezsim második évtizedét fokozódó instabilitás jellemezte. A legnagyobb kihívás a munkásmozgalmak irányából érkezett. A koreai iparosítás jellegzetességei, a nagy üzemméret és az ipari komplexumok földrajzi koncentráltsága növelte a munkások érdekérvényesítő képességét (Chu 1998). Az évtized végére a kormányellenes tüntetések országszerte rendszeressé és szervezetté váltak. A viharos társadalmi és gazdasági átalakulás 1979 októberében Pak tábornok meggyilkolásához vezetett (Kim 2004). A demokratikus folyamatok elindulása azonban még váratott magára, a hatalmi űrt kihasználva 1980 májusában Cson Duhvan tábornok katonai hatalomátvételt hajtott végre. A rendszerre nehezedő nyomás azonban nem csökkent. 1987. június 10-én tömegtüntetések

kezdődtek az ipari munkások, a diákság és a középosztály részvételével, a megmozdulások eredményeként pedig közvetlen választásokra került sor 1988-ban (Minns 2001).

Tehát a koreai tapasztalatok szerint a belföldi gazdasági szereplőkre épülő fejlesztéspolitika sikerei a gazdasági növekedésen keresztül az addig elnyomott érdekcsoportok alkupozíciójának emelkedését eredményezi, ami demokratikus folyamatokat indít el.

Az 1990-es évek elején a kormány liberalizálta a tőkemérleget, ugyanakkor a pénzügyi szabályozórendszer kiépítése nem történt meg, ezért a nagyvállalatok hatalmas adósságot halmoztak fel, amit fölösleges kapacitások kiépülése is kísért (Shin 2005). Nem meglepő, hogy 1997 őszén a külföldi befektetők pánikhangulata begyűrűzött az országba, súlyos gazdasági válságot eredményezve (Cho 2010). A válságkezelés szükségessége miatt az állam visszaszerezte az érdekcsoportokkal szembeni autonómiáját, ami lehetőséget adott a régóta esedékes reformok végrehajtására. Lezajlott a pénzügyi rendszer reformja, átalakításra kerültek a nagyvállalatok, a szakszervezeteket pedig ismét alárendelték a kormányzati céloknak (Hundt 2005).

Az állami beavatkozások a válságot követően is hangsúlyosak maradtak. Kiemelkedő az állami szerepvállalás az innovatív kis- és középvállalkozások támogatása, valamint ezzel összefüggésben a technológiai FDI vonzása terén (Koo 2013; Nicolas et al. 2013).

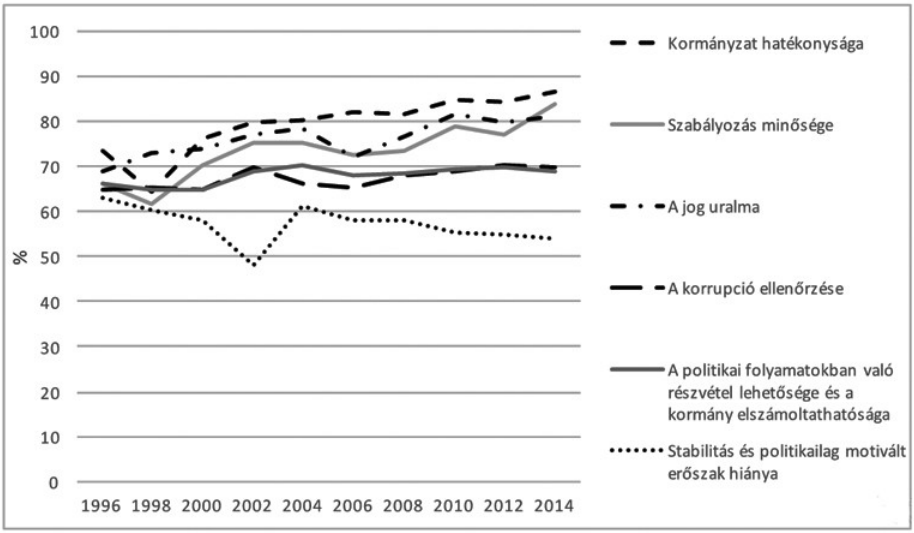

Forrás: saját szerkesztés a Világbank (2016a) adatai alapján

1. ábra. Nettó FDI-beáramlás Dél-Koreában 1980–2013 között (millió USD)

Az FDI beáramlása az 1997–1998-as ázsiai válság során élénkült meg és a nagyvállalatok átszervezését segítette, majd visszaesett (1. ábra). 2004-től ismét gyors növekedésnek indult az FDI-beáramlás, ekkor már a kkv-k fejlődése érdekében. A technológiai FDI vonzása az iparpolitika szerves részét képezi (Thurbon–Weiss 2005).

Ugyanakkor a választók politikai aktivitása folyamatosan csökkent a demokratikus átmenet kezdete óta (Kim 2005). Közvélemény-kutatások arra engednek következtetni, hogy a demokrácia támogatottsága a koreai társadalomban a válságot követően csökkent, a társadalmi érdekek a gazdasági növekedést részesítik előnyben (Kalinowski 2008).

Forrás: saját szerkesztés a Világbank (2016b) adatai alapján

2. ábra. A WGI-mutatók alakulása Dél-Koreában 1996–2014 között

A fentebb leírt társadalmi és gazdasági folyamatokat támasztják alá a Világbank WGI (World Governance Indicators) mutatói (2. ábra). Az 1996 óta gyűjtött mutatók hat területen mérik a kormányzatok teljesítményét. A mutatók azt számszerűsítik, hogy a világ országainak hány százaléka rendelkezik rosszabb eredményekkel a vizsgált országnál. Az ázsiai pénzügyi válságot követően Dél-Koreában javulás tapasztalható a *kormányzás hatékonysága*, a *szabályozás minősége* és a *jog uralma* terén. Ugyanakkor a demokratikus folyamatok előrehaladására

utaló mutatók, vagyis *a politikai folyamatokban való részvétel lehetősége* és a *kormányzat elszámoltathatósága*, valamint *a stabilitás és a politikailag motivált erőszak hiánya* terén nem történt változás. A korrupció ellenőrzése terén kevés javulás volt tapasztalható, amit fel lehet fogni a fejlesztő állam beágyazottságából eredő informális kapcsolati háló fennmaradásának.

Összegzésként elmondható, hogy a fejlesztő állam 1980-as években megindult átalakulási folyamatai az ázsiai pénzügyi válságot követően megtorpantak Dél-Koreában. Az ázsiai pénzügyi válság során a koreai fejlesztő állam alkalmazkodott a globalizációhoz. A globalizáció kihívásait ellensúlyozó intézményrendszer kifejlesztése, az FDI-vonzás felértékelődése és a kkv-szektor támogatásával kapcsolatos feladatok az állami autonómia növekedését eredményezték. Mindehhez elengedhetetlen volt az állami képességek javulása, miközben a demokratikus folyamatok előrehaladása lelassult.

A fejlesztő állam alkalmazkodása a globalizáció kihívásaihoz Szingapúrban

Szingapúr városállam fejlődését 1965 után a kormányzó Népi Akciópárt (PAP) tudatosan a Transznacionális Vállalatok (TNC) beruházásainak vonzására építette (Li 2000). A gazdaság diverzifikálódott az entrepot kereskedelem[3] és a brit katonai bázisok kiszolgálása irányából az exportra termelő feldolgozóipar, a szállítmányozás, a kommunikáció, valamint a pénzügyi és üzleti szolgáltatások felé (Lim 1983).

A szingapúri kormány FDI-ösztönző politikájának köszönhetően 1979-re a feldolgozóipar részesedése a GDP 29,4 százalékára emelkedett, a területen foglalkoztatottak száma pedig megnégyszereződött (Huff 1995). Azonban a TNC-k csupán olcsó ipari termelést folytattak Szingapúrban. A kialakult helyzetre válaszul a kormányzat lépéseket tett a tőkeigényesebb ágazatok meghonosítására (Grice–Drakkakis-Smith 1985). Az 1970-es évek végétől kötelező jellegű béremelések révén ösztönözték a TNC-ket az alacsony hozzáadott értéket előállító termelőkapacitások kiszervezésére és a tőkeigényes termelő, illetve szolgáltató tevékenységek meghonosítására (Yeung 2005). 1985-ben a szolgáltató szektor a GDP 47,4 százalékát termelte meg. Elsősorban a kereskedelem, a szállítmányozás és kommunikáció, a banki és pénzügyi szolgáltatások, továbbá az üzleti szolgáltatások tekinthetők a terület húzóágazatainak (Huff 1987). Az 1990-es években a kormányzat a regionalizáción keresztül igyekezett elérni az elavult termelőkapacitások kiszervezését és új technológiák megszerzését (Yeung 2000). A 2000-es

[3] A gyarmati időkben a maláj szigetvilág nyersanyagait az európai kereskedőházak Szingapúrban gyűjtötték össze (néha fel is dolgozták) és innen értékesítették (Huff 1994).

években, a szingapúri posztindusztriális stratégia keretében előtérbe került a biotechnológiai FDI vonzása. Az erőteljes kormányzati beavatkozásoknak köszönhetően az addig gyakorlatilag nem létező ágazat 2005-ben már a feldolgozóipari termelés 10 százalékát állította elő (Pereira 2006).

Láthatjuk, hogy a szingapúri fejlődés alapvető motívuma a világgazdasági kihívásokhoz történő folyamatos alkalmazkodás, az iparstruktúra rendszeres átalakítása, fejlesztése. Ennek során az FDI-vonzás kulcsszerepet tölt be. Az FDI vonzására épülő iparpolitika Szingapúr gazdasági sikereinek alapját jelenti. Eredményességét jelzi, hogy 1965 és 2012 között a GDP-növekedés átlaga 7,9% volt, apróbb visszaeséseket csak a nemzetközi folyamatokkal összhangban lehet megfigyelni (Singstat 2012).

A továbbiakban tekintsük át részletesen azon tényezőket, amelyek lehetővé tették a sikeres FDI-vonzó politika folytatását Szingapúrban.

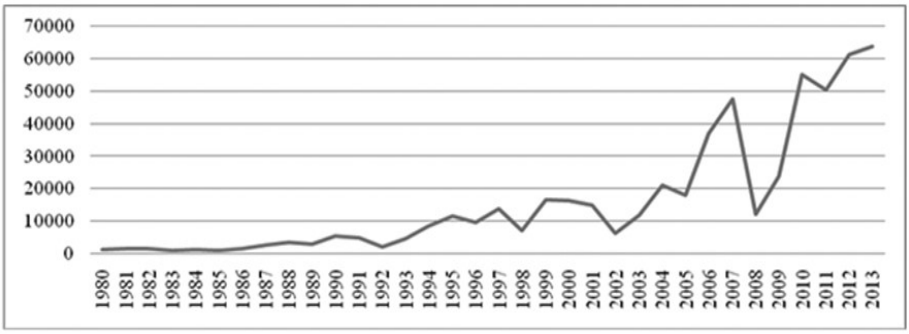
1. *Sikeres korrupció elleni küzdelem*. A termelő beruházások áramlását visszafogja a korrupció (Brouthers et al. 2008). Az FDI-beáramlás ösztönzése végett szükséges volt csökkenteni a korrupció szintjét, ezért a korrupció leküzdése érdekében igen erőteljes intézményrendszer jött létre (Quah 2007).

2. *A munkásmozgalmi béke megteremtése.* Az 1965-ben elfogadott Ipari Haladás Kartája révén a gazdasági teljesítmény nemzeti céllá vált, a munkásmozgalmak hagyományos érdekképviseleti szerepe megszűnt (Yeung 2005).

3. *A megtakarítások kikényszerítése a Központi Előtakarékossági Alap (CPF) révén.* A CPF a szingapúri társadalombiztosítási rendszert képezi. A befizetések egy névre szóló számlán halmozódnak (Vasoo–Lee 2001). A CPF a rendelkezésére álló forrásokat állampapírokba fekteti. Ennek köszönhetően lehetőség volt a nagy kormányzati fejlesztési projektek finanszírozására külső államadósság felhalmozása nélkül (Phang 2001).

4. *A külföldi beruházások erőteljes támogatása adókedvezmények és infrastruktúra-fejlesztés révén*. Az 1967-ben bevezetett „pionír státus" értelmében az új beruházások adómentességet és egyéb kedvezményeket élvezhettek. 1975-től a pionír státus 10 évre szólt, a kedvezményeknek köszönhetően pedig 1 dollár értékű befektetés csupán 0,48 dollárba került a befektetőnek. Az infrastruktúra fejlesztésére fordított kiadások meredeken emelkedtek az 1980-as években, hozzájárulva ahhoz, hogy Szingapúr vonzó hely legyen a befektetők számára (Huff 1999).

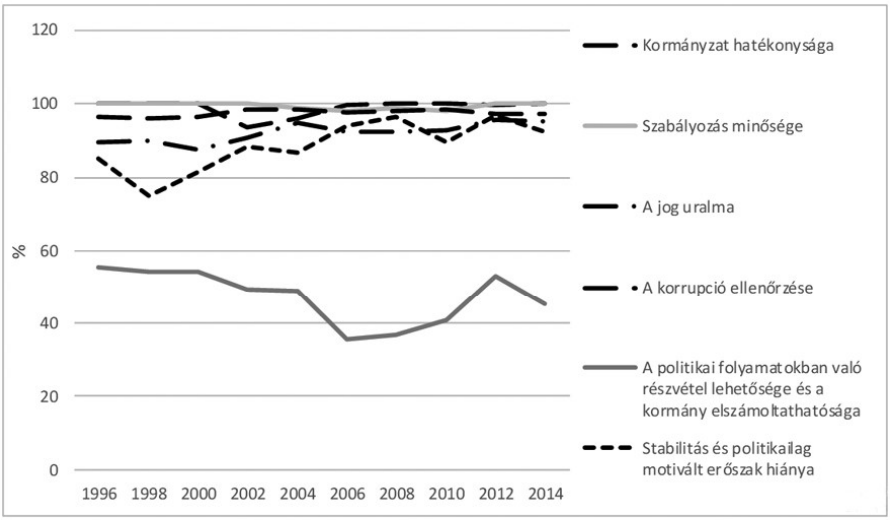
5. *A munkaerő képzése*. A szingapúri oktatáspolitika összhangban volt a gazdaság aktuális igényeivel. Az oktatási rendszer képzett munkaerőt kínált a gazdaság számára (Cheung 1994; Tan 2005).

Forrás: saját szerkesztés a Világbank (2016a) adatai alapján

3. ábra. Nettó FDI-beáramlás Szingapúrban 1980–2013 között (millió USD)

A 3. ábra a szingapúri FDI-beáramlást szemlélteti 1980 és 2013 között. A sikeres ösztönzőknek köszönhetően a működő tőke beáramlásának mértéke gyorsan növekedett, visszaeséseket csak válságok idején tapasztalhatunk, amikor az exportpiacok kereslete gyengélkedett.

Forrás: saját szerkesztés a Világbank (2016b) adatai alapján

4. ábra. A WGI-mutatók alakulása Szingapúrban 1996–2014 között

A szingapúri fejlesztő államot tulajdonképpen a gazdasági sikerek legitimálják. Az ellenzék nem jelent alternatívát, hiszen a kormány egy végtelen gazdasági víziót, a szingapúri álmot kínálja a lakosság részére (Sim 2001). Mivel a kormány számára a hatalom megtartásának elsődleges eszköze a gazdasági prosperálás, az pedig az FDI-vonzás sikerétől függ, ezért az intézményrendszert is úgy alakították ki, hogy elősegítse azt. Erről tanúskodnak a már említett WGI-mutatók (4. ábra).

A vizsgált hat WGI-mutató közül öt kimagasló teljesítményt tükröz. A kormányzat hatékonysága, a szabályozás minősége, a jog uralma, a korrupció ellenőrzése, valamint a stabilitás és politikailag motivált erőszak esetében Szingapúr irigylésre méltó pontszámokat ért el. Látható, hogy a beruházások vonzására épülő iparpolitika megköveteli az állami képességek folyamatos javítását. Csupán egyetlen mutató, a politikai folyamatokban való részvétel lehetősége és a kormány elszámoltathatósága esetében tapasztalhatunk igencsak gyenge eredményeket.

Az FDI-ra épülő iparosítás miatt a helyi ipari csoportok számára nem volt lehetőség belépni az exportra termelő szektorokba, ezáltal alkupozíciójuk gyenge maradt. Ennek nyomán nem indult el a piacgazdaság és a demokrácia közötti önerősítő fejlődési folyamat. A kormány politikája a jólét egyetlen záloga. Amíg az sikeres, addig a lakosság elfogadja a demokrácia korlátozását. A fejlesztő állam folyamatosan alkalmazkodik a globalizáció kihívásaihoz, ezáltal fennmarad.

A fejlesztő állam bevezetésének lehetősége az EU volt szocialista tagállamai esetén

A volt szocialista tagállamok kapcsán fontos kiemelni, hogy azokat a múltból eredő rendszerszintű bizalmatlanság jellemzi. A bizalmatlanság meggátolja az elitkonszenzuson alapuló távlatos gazdaságpolitikák bevezetését, hiszen az egyezség felrúgásával szavazatokat lehet szerezni (Győrffy 2013). Ennek fényében a fejlesztő állam gazdaságpolitikai eszközeinek meghonosítása a volt szocialista tagállamok esetében jelentős akadályokba ütközik, hiszen a rendszerszintű bizalmatlanság miatt az egységes fejlesztési tervek megfogalmazása és kivitelezése igen kétséges. Másrészt, ha sikerülne meghonosítani ezt a fejlesztési modellt, abban az esetben az állami beavatkozások fokozódását a demokratikus folyamatok korlátozása kísérné. Mivel a demokratikus rendszer kialakítása a rendszerváltó országok számára az európai uniós csatlakozás egyik koppenhágai feltétele volt (Arató–Koller 2015), ezért a demokratikus folyama-

tok terén történő esetleges visszalépés az Unió szintjén is reakciókat válthat ki. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a már csatlakozott országok esetében a jogállamiság erodálásának megakadályozására az EU jelenleg kevés eszközzel rendelkezik. Azonban az elmúlt pénzügyi válság fényében bizonyos intézményi minimumkövetelmények meghatározása és kikényszerítése szükségesnek látszik (Győrffy 2017).

Az ázsiai fejlesztő állam átvétele tehát nem egy valós alternatíva a volt szocialista EU-tagországok számára. Ennek ellenére az ázsiai gazdasági sikerek számos eleme felhasználható lenne. Ilyenek többek között az alacsony korrupció, az érdem alapján kiválogatott bürokrácia, a piaci igényekre odafigyelő, kiváló minőségű közoktatás, valamint a makrogazdasági stabilitás. Ezen képességek kialakítása nem igényel fokozott állami szerepvállalást a gazdaság területén, de megteremtik a lehetőségét a jövőbeni sikereknek: az érintett gazdaságok egyszerűbben ki tudnák aknázni a globalizációban rejlő lehetőségeket, ugyanakkor védve lennének a globális gazdasági folyamatok káros hatásaitól.

Következtetések

A szakirodalmi áttekintés arra enged következtetni, hogy a piacgazdaság és a demokrácia kölcsönösen feltételezi egymást, a gazdaság terén fokozódó állami beavatkozások és az állami tulajdon arányának emelkedése a szabadságjogok csökkenése terén is kifejtik hatásukat. Következésképpen a fejlesztő állam működése nem valósulhat meg demokratikus politikai környezetben, és az állami beavatkozás gazdasági szinten a demokratikus folyamatok terén lassulást eredményez.

Az esettanulmányok tanulsága szerint a fejlesztő állam megfelelő feltételek mellett alkalmazkodhat a globalizáció követelményeihez. Az alkalmazkodás során az FDI-vonzásnak kiemelt szerepe van, mivel biztosítja az állam helyi érdekcsoportokkal szembeni autonómiáját, másrészt elősegíti a világgazdaság követelményeihez történő rendszeres alkalmazkodást. A sikeres FDI-vonzás érdekében nagy hangsúly helyeződik az állami képességek javítására, ugyanakkor a demokratikus folyamatok terén lemaradás tapasztalható.

A volt szocialista EU-tagországok esetében a fejlesztő állam meghonosításának két jelentős akadálya említhető meg. Egyrészt az elitkonszenzus hiányából adódóan nehézségekbe ütközik az egységes fejlesztési tervek megfogalmazása és kivitelezése. Másrészt a demokratikus folyamatok korlátozása ellenállást válthat

ki az Unió részéről is. Ugyanakkor a fejlesztő állam egyes jellemzőinek gyakorlatba ültetése (az alacsony korrupció, az érdem alapján kiválogatott bürokrácia, a piaci igényekre odafigyelő, kiváló minőségű közoktatás, valamint a makrogazdasági stabilitás) hasznos lenne a térség országaiban is.

A kutatás folytatására az Európai Unióhoz 1973-ban csatlakozott Írország tapasztalatai kínálnak kézenfekvő lehetőséget. Az 1990-es évektől fokozott állami beavatkozás valósult meg az ír gazdaságban, ami lehetőséget kínál arra, hogy a cikkben bemutatott gondolatmenet érvényességét demokratikus körülmények között vizsgáljuk.

Irodalomjegyzék

Acemoglu, D.–Robinson J. A. 2013. *Miért buknak el nemzetek?* Budapest: HVG könyvek.

Amsden, A. H. 1989. *Asia's Next Giant*. Oxford: Oxford University Press.

Arató, K.–Koller, B. 2015. *Európa utazása: integrációtörténet*. Budapest: Gondolat Kiadó.

Baumol, W. J.–Litan, R. E.–Schramm, C. J. 2007. *Good capitalism, bad capitalism, and the economics of growth and prosperity.* New Haven, London: Yale University Press.

Brouthers, L. E.–Gao, Y.–McNicol, J. P. 2008. Corruption and market attractiveness influences on different types of FDI. *Strategic Management Journal* 29(6), 673–680.

Cheung, P. 1994. Education development and manpower planning in Singapore. *CUHK Educational Journal* 21(2), 185–195.

Cho, D. 2010. *Responses of the Korean economy to the global crisis: another currency crisis?* http://www.ssc.wisc.edu/~mchinn/02Cho-Aug2010.pdf, letöltve: 2014.05.15.

Chu, Y. W. 1998. Labor and democratization in South Korea and Taiwan. *Journal of Contemporary Asia* 28(2), 185–202.

Cumings, B. 1984. The Origins and Development of the Northeast Asian Political Economy: Industrial Sectors, Product Cycles, and Political Consequences. *International Organization* 38(1), 1–40.

Evans, P. 1995. *Embedded Autonomy: States and Industrial Transformation*. Princeton: Princeton University Press.

Gedeon, P. 2014. Piac és demokrácia: barátok vagy ellenségek? *Politikatudományi Szemle* 23(1), 53–76.

Goldstein, M.–Hawkins, J. 1998. *The origin of the Asian financial turmoil. Reserve Bank of Australia*. http://www.cs.odu.edu/~dlibug/ups/rdf/remo/rba/rbardp/rdp9805.pdf, letöltve: 2015.04.15.

Grice, K.–Drakakis-Smith, D. 1985. The role of the state in shaping development: Two decades of growth in Singapore. *Transactions of the Institute of British Geographers. New Series* 10(3), 347–359.

Győrffy, D. 2013. *Institutional trust and economic policy. Lessons from the history of the euro.* Budapest, New York: Central European University Press.

Győrffy, D. 2017. *Bizalom és pénzügyek. Válság és válságkezelés az Európai Unióban.* Budapest: Typotex-Panta.

Haggard, S.–Kim, B.–Moon, C. 1991. The transition to export-led growth in South Korea: 1954-1966. *The Journal of Asian Studies* 50(4), 850–873.

Haggard, S. 2000. *The political economy of the Asian financial crisis*. Washington DC: Institute for International Economics.

Hirschman, A. O. 1968. The political economy of import-substituting industrialization in Latin America. *The Quarterly Journal of Economics* 82(1), 1–32.

Huff, W. G. 1987. Patterns in the economic development of Singapore. *The Journal of the Developing Areas* 21(3), 305–326.

Huff, W. G. 1994. *The economic growth of Singapore*. Cambridge: Cambridge University Press.

Huff, W. G. 1995. The Developmental State, Goverment, and Singapore's Economic Development since 1960. *World Development* 23(8), 1421–1438.

Huff, W. G. 1999. Singapore's economic development: four lessons and some doubts. *Oxford Development Studies* 27(1), 33–55.

Hundt, D. 2005. A Legitimate Paradox: Neo-liberal Reform and the Return of the State in Korea. *The Journal of Development Studies* 41(2), 242–260.

Kalinowski, T. 2008. Korea's recovery since the 1997/98 financial crisis: The last stage of the developmental state. *New Political Economy* 13(4), 447–462.

Kapás, J.–Czeglédi, P. 2011. Gazdasági szabadság, politikai szabadság és a társadalmi rendek. *Közgazdasági Szemle* 58(6), 458–510.

Kim, K. 1976. Political Factors in the Formation of the Entrepreneurial Elite in South Korea. *Asian Survey* 16(5), 465–477.

Kim, H. 2004. *Korea's development under Park Chung Hee*. London: Routledge Courzon.

Kim, J. 2005. „Bowling Together" isn't a Cure-All: The Relationship between Social Capital and Political Trust in South Korea. *International Political Science Review* 26(2), 193–213.

Kohli, A. 1994. Where Do High Growth Political Economies Come From? The Japanese Lineage of Korea's „Developmental State". *World Development* 22(9), 1269–l293.

Koo, Y. 2013. Evolution of industrial policies and economic growth in Korea: challenges, crises and responses. *European Review of Industrial Economics and Policy* 7. http://revel.unice.fr/eriep/index.html?id=3597, letöltve: 2015.03.11.

Li, K. J. 2000. *A Szingapúr sztori*. Budapest: MTA Világgazdasági Kutatóintézet.

Lim, L. Y. C. 1983. The myth of the free market economy. *Asian Survey* 23(6), 752–764.

Minns, J. 2001. Of miracles and models: The rise and decline of the developmental state in South Korea. *Third World Quarterly* 22(6), 1025–1043.

Nicolas, F.–Thomsen, S.–Bang, M. 2013. Lessons from investment policy reform in Korea. *OECD Working Papers on International Investment* 2013/2. https://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/WP-2013_2.pdf, letöltve 2016.02.10.

North, D. C.–Wallis, J. J.–Weingast, B. R. 2006. A conceptual framework for interpreting recorded human history. *NBER working paper series* 12795. http://www.nber.org/papers/w12795, letöltve: 2016.02.10.

Olson, M. 1993. Dictatorship, Democracy, and Development. *The American Political Science Review* 87(3), 567–576.

Önis, Z. 1991. The Logic of the Developmental State. *Comparative Politics* 24(1), 109–126.

Pereira, A. A. 2006. Biotechnology foreign direct investment in Singapore. *Transnational Corporations* 15(2), 99–124.

Phang, S. Y. 2001. Housing policy, wealth formation and the Singapore economy. *Housing Studies* 16(4), 443–459.

Quah, J. S. T. 2001. Combating corruption in Singapore: What can be learned? *Journal of Contingencies and Crisis Management* 9(1), 29–35.

Shin, J. 2005. Globalization and challenges to the developmental state: A comparison between South Korea and Singapore. *Global Economic Review* 34(4), 379–395.

Sim, S. F. 2001. Asian values, authoritarianism and capitalism in Singapore. *The Public* 8(2), 45–66.

Singstat 2012. http://www.singstat.gov.sg/, letöltve: 2012.09.24.

Stubbs, R. 2009. What ever happened to the East Asian Developmental State? The unfolding debate. *The Pacific Review* 22(1), 1–22.

Tan, C. 2005. The potential of Singapore's ability driven education to prepare students for a knowledge economy. *International Education Journal* 6(4), 446–453.

Thurbon, E.–Weiss, L. 2006. Investing in openness: The evolution of FDI strategy in South Korea and Taiwan. *New Political Economy* 11(1), 1–21.

Yeung, H. W. 2000. State intervention and neoliberalism in the globalizing world economy: lessons from Singapore's regionalization programme. *The Pacific Review* 13(1), 133–162.

Yeung, H. W. 2005. Institutional capacity and Singapores developmental state. In: Nesedurai, H. E. S. (ed.) *Globalization and economic security in East Asia: governance and institutions*. London: Routledge.

Vasoo, S.–Lee, J. 2001. Singapore: social development, housing and the Central Provident Fund. *International Journal of Social Welfare* 10(4), 276–283.

Vigvári, G. 2009. Változó szerepek. In: Csáki, Gy. (szerk.) *A látható kéz. A fejlesztő állam a globalizációban*. Budapest: Napvilág Kiadó.

Világbank 2016a. http://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD, letöltve: 2016.04.25.

Világbank 2016b. http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#countryReports, letöltve: 2016.03.18.

Weiss, L. 2000. Developmental states in transition: adapting, dismantling, innovating, not „normalizing". *The Pacific Review* 13(1), 21–55.